

Vilniaus universiteto mokslininkų projekto „Socialinės politikos reakcijos į COVID-19 krizės pasekmes: nedarbo ir skurdo padėties analizė, tarptautinė patirtis ir rekomendacijos Lietuvai“ finansuojamo LMTLT (Nr. P-COV-20-29) pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos.

Remiantis Covid-19 ekonominių bei socialinių pasekmių ir joms švelninti Lietuvos bei kitų valstybių pritaikytų priemonių analize, parengtos socialinės politikos rekomendacijos. Vadovaujantis metodologine nuostata, kad į pandemiją, kaip ir į kitas pirmines priežastis turinčias ekonomines krizes, pasireiškiančias dviem pagrindiniais pavidalais, turi reaguoti socialinė politika. Tai – visiškas arba dalinis darbo praradimas ir jo iššauktas gyventojų pajamų sumažėjimas ar visiškas jų netekimas. Pagrindinė socialinės politikos paskirtis - bent iš dalies kompensuoti netektas pajamas. Gerai sukonstruotos socialinės apsaugos sistemos tą funkciją atlieka ir krizių metu paprastai pakanka tik laikinai pakoreguoti kai kuriuos socialinės politikos parametrus. Štai, pavyzdžiui, kaip Europos Komisija vertina Suomijos reakciją į pandemiją: „... kadangi esama socialinės apsaugos sistema sušvelnino neigiamą socialinį ir ekonominį poveikį, buvo įvestos tik kelios laikinos neatidėliotinos priemonės: palengvintos bedarbio išmokų skyrimo sąlygos, laikina pagalba tėvams, kurie rūpinosi savo vaikais, kol mokyklos buvo uždarytos, ir epidemijos kompensacija socialinės paramos gavėjams“ (European Commission. Recent social policy developments in Finland, France, Kosovo and Malta. 09/10/2020).

Rekomenduojama sustiprinti Lietuvos socialinės apsaugos sistemą keturiuose srityse, kuriose esamas spragas pandemija dar pagilino, o Vyriausybės reakcija, pritaikius laikinas priemones, nebuvo pakankama. Tai - nedarbo draudimas, socialinė pašalpa nepasiturintiems, vaiko priežiūros išmoka ir pajamų apsaugos senatvėje užtikrinimas.

Nedarbo draudimo srities rekomendacijos:

1. Prailginti nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmę nuo dabartinių 9 mėn. iki 12 mėn. Nors yra dideli skirtumai, dauguma ES šalių taiko bent ne trumpesnę nei 12 mėn. nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmę.
2. Kaip papildomą priemonę pandemijos ir kitų krizių metu, rekomenduojama laikinai pratęsti išmokos mokėjimo trukmę nuo 12 mėn. iki 18 mėn., kuomet LR Statistikos departamentas fiksuoja nedarbo lygio augimą tris ketvirčius iš eilės.
3. Socialinio draudimo stažo reikalavimą sumažinti nuo 12 mėn. iki 6 mėn. laikotarpiais kai LR Statistikos departamentas fiksuoja bent 1 proc. p. nedarbo lygio augimą palyginus su ankstesnių metų atitinkamu ketvirčiu arba LR Statistikos departamentas fiksuoja nedarbo lygio augimą tris ketvirčius iš eilės palyginus su ankstesnių metų atitinkamais ketvirčiais.
4. Siūloma antroje ir trečioje rekomendacijose nurodytas krizinio laikotarpio priemones atšaukti, kai nedarbas ima mažėti tris ketvirčius iš eilės.
5. Tam, kad prailginus išmokos mokėjimo trukmę, o krizių metu ir sutrumpinus draudimo stažo reikalavimus nepadidėtų moralinė rizika, t. y. kad neplistų praktika, kuomet sąmoningai įsidarbinama trumpam laikotarpiui ir, išėjus iš darbo, neskubama vėl įsidarbinti, rekomenduojama įvesti 1 mėn. laukimo periodą išėjusiems iš darbo savo noru, t. y. išmoka pradedama mokėti tapus bedarbiu tik nuo antro mėnesio pradžios.
6. Siūloma laikiną darbo paieškos išmoką reformuoti transformuojant ją į pastovią socialinės paramos ieškantiems darbo išmoką. Siūloma padaryti ją kaip tarpinę grandį tarp nedarbo socialinio draudimo ir socialinės paramos išmokos. Tai būtų Sodros išmokos tęsinys tiems, kam baigėsi jos mokėjimo laikas, tačiau būtų finansuojama iš valstybės biudžeto. Mokant socialinės paramos ieškantiems darbo išmoką kartu būtų teikiamos Užimtumo tarnybos integracijos į darbo rinką pagalbos priemonės ir taikomi griežti reikalavimai dėl aktyvios darbo paieškos. Kartu tai būtų išmoka prieš kreipiantis esamos socialinės pašalpos, kuri kaip

minimalių pajamų garantija mokama ir ekonomiškai neaktyviems gyventojams. Naujos išmokos mokėjimo maksimali trukmė būtų 6 mėn., jos dydis sutaptų su minimalių vartojimo poreikių dydžiu (MVPD), kuris 2021 m. yra 260 eurų. Tiems, kas gauna Sodros nedarbo draudimo išmoką mažesnę už MVPD, būtų mokama dalis naujos išmokos, kad ji kartu su Sodros mokama išmoka pasiektų MVPD.

Įvertintos reformos pasekmės. Priklausomai nuo bedarbių skaičiaus kitimo, papildomos išlaidos nedarbo draudimo reformai siektų tarp 60 mln. eurų, esant dabartiniam bedarbių skaičiui (137 tūkst.) iki 207 mln. eurų, jeigu bedarbių skaičius augtų iki 220 tūkst. Palyginimui, 2020 m. iki spalio mėn. Sodra nedarbo išmokoms išleido 245 mln. eurų. Lyginant duomenis apie ES ir Lietuvos išlaidas su nedarbu susijusioms išmokoms, matyti, kad Lietuvoje jos yra apie du kartus mažesnės nei vidutiniškai ES skaičiuojant BVP dalimi (atitinkamai apie 0,7 ir 1,5 proc. BVP). Kita vertus, nedarbo socialinio draudimo išmokos gavėjai pastaraisiais metais sudaro apie pusę visų Užimtumo tyrimų metu nustatomų bedarbių. Taigi net ir aprėpčiai išsiplėtus iki 100 proc., Lietuva liktų ES šalims būdingose finansavimo ribose.